

Раїса ХРИСТІАНІНОВА,
orcid.org/0000-0002-0045-1026
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови
Запорізького національного університету
(Запоріжжя, Україна) khrystianinova@gmail.com

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ТЕЛЕЖКІНОЇ ОЛЕСІ ОЛЕКСАНДРІВНИ «ЗВУК – СЛОВО – ТЕКСТ: МОВА УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ II ПОЛОВИНИ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ»¹

Мова художніх творів завжди перебувала в центрі уваги лінгвостилістики, оскільки в ній найповніше реалізована естетична функція тієї чи іншої національної мови. Дослідники традиційно розподіляють художню мову на мову прози, драматургії і поезії. Остання характеризується найвищим стилістичним потенціалом, адже поезія покликана торкатися найтонших струн людської душі, пробуджувати почуття прекрасного. Причому, за влучним висловом Л. О. Ставицької, «кожна літературна епоха художню норму використовує по-своєму, вона її прагматично пристосовує і трансформує відповідно до насутих культурних і духовних потреб, специфічної естетичної атмосфери доби» (Ставицька, 2000: 20). Вищезазначене, а також недостатня розробленість у вітчизняній лінгвістиці питання стилістичного ресурсу мови української поезії кінця XX – початку XXI століття, на нашу думку, об'єктивно зумовлюють актуальність рецензованої роботи.

Структура монографії підпорядкована ідеї поступального різноаспектного розкриття визначеної проблематики: передмова актуалізує теоретичні підвалини дослідження, стисло визначає його зміст і джерельну базу, вступний теоретичний розділ постає підґрунтям для наступних чотирьох частин роботи, результати яких представлені у висновках дослідження.

Розділ 1 «Теоретичні засади вивчення поетичної мови» містить систематизовану аналітичну інформацію щодо вивчення поетичної мови в західноєвропейському і східнослов'янському мовознавстві, а також теоретичні узагальнення авторки рецензованої праці про поетичну мову як цілісну систему. Справляє позитивне враження те, що О. О. Тележкіна, виділивши на підставі загальної теорії систем категорійні характеристики поетичної мови як системи, формулює власне визначення досліджува-

ного поняття: «поетична мова – це складна функційна система, що ґрунтується на природній мові, самооновлюється та самовпорядковується під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників і транслює естетично насичені смисли». Дослідниця також розглядає одну з «матеріалізованих» форм «уречевлення» поетичної мови – поетичний текст, і потрактовує його як самоорганізовану художню єдність, якій властиві категорійні властивості системи як такої. Це, безперечно, доповнить теорію поетичної мови загалом.

У розділі 2 «Український поетичний звукопис II половини XX – початку XXI століття» увага О. О. Тележкіної зосереджена на вивченні повторів голосних і приголосних як фоностилістичного прийому побудови поетичного твору. Окрім укладання інформації про функціонування асонансів, алітерацій, звуконаслідувань, тавтограм і паронімічних атрактантів, авторка визначає особливості реалізації фонічних повторів, в основі яких прямий та обернений паралелізм – еквіфонія і метафонія відповідно. Неабияку увагу в цьому розділі приділено алітераційним і асонансованим епітетам та метафорам, у яких, на думку авторки монографії, завдяки співзвучності виникають додаткові фоносемантичні зв'язки, а відтак звукові повтори у складі тропів виступають додатковими актуалізаторами семантичних відношень і посилюють вплив на реципієнта. О. О. Тележкіна розглядає звуки і звукові повтори як елементи поетичної мовної гри і стверджує, що «засобами фонічної і фонографічної гри українські митці пошквалюють віршовану оповідь і підтверджують потенційно невичерпні можливості поетичної мови» (с. 72). Авторка монографії відзначає, що проаналізовані засоби звукопису, які виступають важливими компонентами структурної, композиційної і ритмомелодійної організації тканини українського поетичного тексту, сприяють динамічності звукозображувальної системи української поетичної мови.

¹ Тележкіна О. О. ЗВУК – СЛОВО – ТЕКСТ: мова української поезії II половини XX – початку XXI століття : монографія. Харків : Майдан, 2020. 370 с.

У розділі 3 «Лексико-граматичні засоби орнаментування мови української поезії II половини XX – початку XXI століття» О. О. Тележкіна викладає результати дослідження лексико-синтаксичних фігур додавання, лексико-граматичних повторів і фігур контрасту як засобів стилістичного вираження художньо-поетичної оповіді. Дослідниця висновує, що лексико-синтаксичні фігури додавання і лексичні фігури контрасту відкривають нові можливості інтерпретації певного суспільного явища, інакшого прочитання певного психоемоційного чи фізичного стану ліричного героя, виразняють художньо-поетичну оповідь і сприяють виробленню оригінальної форми висловленої в поетичному тексті. Відзначимо, що в цьому розділі О. О. Тележкіна досліджує андиплосис, просаподосис, поліптон та анномінацію, які дотепер не були предметом висвітлення в наукових розробках українських мовознавців, що є важливим внеском у розвиток вітчизняної лінгвостилістики.

У розділі 4 «Синтаксичний простір української поетичної мови II половини XX – початку XXI століття» авторка монографії розглядає особливості синтаксичної організації обстежуваних поетичних текстів, спираючись на розуміння того, що «стилістичні фігури синтаксису глибоко врастають в усю мовну структуру, вони додаються, добудовуються до лексичних, фонетичних, граматичних засобів, зливаються з ними» (Стилістика, 1973: 356). У розділі деталізовано поняття синтаксичної анафори, епіфори, симплоки та епістрофи, які дотепер українські дослідники розглядали епізодично, а також уточнено й удокладнено характеристики інверсії й хіазму. Окрім того, досліджено типи гомеотелевта (фігура стилістичного синтаксису, що ґрунтується на повторенні однакових формантів (префікс, суфікс, препозитивна чи постпозитивна основа, флексія), їхній звуковій виразності й однорідності компонентів, у яких спостерігаються ці форманти, – визначення О. Т.) та з'ясовано особливості його функціонування у віршовому тексті, що донині не було предметом наукового аналізу в українській лінгвостилістиці. Однак авторка чомусь обійшла увагою такі засоби

надання експресії, як полісиндетон і асиндетон, градацію, зевгму, що так само могли стати предметом наукового аналізу в розгляданому розділі, значно збагативши його.

У розділі 5 «Українська поетична мова II половини XX – початку XXI століття: лексикографічна інтерпретація» О. О. Тележкіна наводить авторське бачення проблеми укладання монографічних словників поетичної мови як окремих митців (наприклад, «Словник сполучуваності іменників у поетичній мові Василя Мисика (на матеріалі збірки “Чорнотроп”»», «Тезаурус поетичної мови Дмитра Павличка», «Частотний словник слововживання в поетичній збірці Василя Борового “Червоне сонце Каєркана”», «Фітоніми в поетичній мові Леоніда Талалая», «Онімний простір збірки Василя Герасим'юка “Смертні в музиці”»), так і літературно-мистецьких течій (наприклад, «Словник художньо-виражальних засобів української поезії 60-х років XX століття»). Цілком погоджуємося з авторкою монографії, що створення таких лексикографічних праць дасть змогу глибше з'ясувати особливості індивідуального художнього стилю того чи того поета, специфіку інтерпретації певних мовних одиниць в індивідуально-авторському баченні. Використання праць такого взірця в наукових дослідженнях і науковонавчальній діяльності сприятиме подальшому розвитку письменницького словникарства.

Основний текст рецензованої монографії завершують списки джерел фактичного матеріалу (181 найменування) і використаних наукових праць (376 позицій).

На нашу думку, для повноти монографічної праці доцільно було б додати іменний і предметний покажчик, що спростило б орієнтацію в пропонованому текстовому обсязі. Однак такі міркування не применшують теоретичної і практичної значущості дослідження.

Отже, монографія О. О. Тележкіної «ЗВУК – СЛОВО – ТЕКСТ: мова української поезії II половини XX – початку XXI століття» є присутнім внеском в українську лінгвостилістику, зокрема стосовно вивчення стилістичних ресурсів поетичного тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ставицька Л. О. Естетика слова в художній літературі: 20–30 рр. XX ст. Київ : Правда Ярославичів, 2000. 156 с.
2. Сучасна українська літературна мова. Стилістика / За заг. ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. 588 с.

REFERENCES

1. Stavytska L. O. Estetyka slova v khudozhnii literaturi: 20–30 rr. XX st. [Aesthetics of the word in fiction: 20–30 years XX century]. Kyiv : Pravda Yaroslavychiv, 2000. 156 s.
2. Suchasna ukrainska literaturna mova. Stylistyka [Modern Ukrainian literary language. Stylistics] / Za zah. red. I. K. Bilodida. Kyiv : Naukova dumka, 1973. 588 s.